

AMBASSADEUR NIKOLAOS VAN DAM DOOR LEONARD ORNSTEIN, FOTO BERT NIENHUIS

'Schröder is welkom bij de herdenking op de Dam'

■ *In Berlijn waakt ambassadeur Nikolaos van Dam over de belangen van Nederland – tegenwoordig maar een van de negen bureaus van Duitsland. De arabist en diplomaat pleit voor een 'deutschfreundlicher' klimaat – óók vanwege de export. 'Het zou een beetje vreemd zijn, als we Schröder en Fischer niet op 4 mei zouden willen ontvangen.'*

De carrière-diplomaat kent zichzelf: 'Je zou het misschien niet verwachten maar ik was een lastige jongen. Toen ik zeventien was stuurde mijn vader me naar een internaat. Iedere ochtend om tien over zeven opstaan, acht uur ontbijt, halfnegen naar school, tien over twaalf lunch, tien over vijf avondeten. Absolute stilte als er gebeden moest worden. En om tien uur ging het licht uit. Ik vond het daar in Ter Apel vreselijk. Het is wel mijn redding geworden. Want je kunt nog zo geniaal zijn, grote projecten lukken niet zonder discipline.'

Het is een sleutelwoord in het vocabulaire van Nicolaos van Dam, die liefst wordt aangesproken als Koos van Dam. Discipline: van hinderpaal in zijn jonge jaren werd het een steunpilaar in zijn latere leven. Het kwam hem van pas bij het voltooien van zijn levenswerk *The Struggle for Power in Syria*, een proefschrift over de regerende Baath-partij in Syrië. Als diplomaat bleek hij over engeligeduld te beschikken.

Nu waakt ambassadeur Koos van Dam over de Nederlandse belangen in Berlijn, hoofdstad van een land waar discipline tot de uitgangspunten van het leven hoort. Toen hij in 1999 naar Berlijn

het geruchtcircuit. Zelfs Hans Wiegler werd genoemd. Uiteindelijk was het de arabist die de eervolle maar niet eenvoudige post kreeg toebedeeld.

Koos van Dam heeft de naam dat hij een einzelgänger is. Leuk vindt hij die karakterisering niet. De ambassadeur: 'Dat gold misschien in mijn studententijd. Maar je kunt je aan de top echt niet handhaven als je niet over sociale vaardigheden beschikt. Ik heb in de loop van de tijd goed met mensen en collega's leren omgaan.' Hij heeft zelf enkele jaren getwijfeld of hij een intellectuele of een diplomatieke carrière zou nastreven. Het vak van diplomaat vindt hij de afgelopen jaren 'soms wel erg zakelijk geworden'. 'Het gaat erg om het verdedigen van de belangen van je land.' Hij raakt verontwaardigd als Nederland in de internationale arena wordt omschreven als een landje dat er niet toe doet. 'We zijn wel degelijk een machtsfactor. We behoren tot de middelgrote landen.'

Van Dam (55) maakte begin jaren negentig naam als onze eerste vertegenwoordiger in het Irak van Saddam Hoessein. De dictator zelf zag hij in al die jaren trouwens maar één keer. Hij moest het doen met Izzat Ibrahim, vice-

perkingen en extra visa om zo 'respect bij de Irakezen af te dwingen'. Buitenlandse Zaken wilde uit vrees voor Iraakse represailles nooit aan een harde lijn. Van Dam: 'Ik heb Den Haag vaak genoeg gezegd: wat zij met ons doen, moeten wij ook met hun mensen doen. Maar je moet er wel steeds bij uitleggen waarom je het doet.'

Het Westen won formeel dan wel de oorlog tegen Irak, Saddam is nog steeds aan de macht. Van Dam gelooft dat de politiek van sancties tegen Irak

lengeduld te beschikken.

Nu waakt ambassadeur Koos van Dam over de Nederlandse belangen in Berlijn, hoofdstad van een land waar discipline tot de uitgangspunten van het leven hoort. Toen hij in 1999 naar Berlijn afreisde, was dat zijn eerste kennismaking met de stad. Koos van Dam was er nooit eerder geweest, de Muur had hij nooit van dichtbij gezien.

Amsterdam-Zuid, waar hij opgroeide, was niet bepaald het meest pro-Duitse deel van Nederland. Van anti-Duitse gevoelens in het naoorlogse Mokum kan Van Dam zich echt niets meer herinneren. Wel laat hij het oranjekeurige proefschrift zien dat zijn vader in de oorlog (1941) – over een medisch onderwerp – publiceerde. Oranje omdat het niet echt de favoriete kleur was van de Duitse bezetter.

Een lastige Amsterdammer is hij al lang niet meer. Integendeel, hij maakt een gereserveerde, bijna bedeesde indruk. De 'last van het lastig zijn' heeft hij in zijn latere leven om kunnen zetten in een productieve eigenschap. Als geen andere diplomaat wist hij met lastige regimes om te gaan: Libië, Libanon en Irak.

De benoeming in Berlijn was vorig jaar voor de buitenwacht een complete verrassing. Vele namen zoemden rond in

Van Dam (55) maakte begin jaren negentig naam als onze eerste vertegenwoordiger in het Irak van Saddam Hoessein. De dictator zelf zag hij in al die jaren trouwens maar één keer. Hij moest het doen met Izzat Ibrahim, vicevoorzitter van de Revolutionaire Raad. Irak was een bonte ervaring, nadat hij eerder al in Libanon en Libië op niet mis te verstane wijze op de proef was gesteld. In Libanon ging het vooral om fysieke dreigingen tijdens de burgeroorlog. In Libië werd hij ambtshalve tegenwerkt en moest hij uren wachten om de eenvoudigste functionaris te spreken te krijgen. Ook in het Irak van begin jaren negentig werden westerse diplomaten en burgers soms zeer onhofelijk bejegend. Aan de vooravond van de Golfoorlog (1991) hield Saddam Hoessein alle buitenlanders wekenlang vast. Niet alleen Nederlanders maar vrijwel alle buitenlanders konden Irak niet uit. Een

'Vanuit Nederland gaan me iets te veel speldenprikjes richting Duitsland, er is sprake van asymmetrie in de relatie'

deel van deze gijzelaars heeft al die tijd in de residentie van ambassadeur Van Dam gebivakkeerd.

In een poging gegijzelde Nederlandse diplomaten uit Irak weg te krijgen bedacht Van Dam het plannetje om het

niet het gewenste effect heeft gehad. 'Met de sancties is de internationale gemeenschap niet veel verder gekomen.

Het enige is dat er zo veel wapentuig is ontdekt.' Van Dam de Syrië-kenner gelooft dat het land alleen vrede met Israël zal sluiten als Israël zich tot de laatste meter van de Golan zal terugtrekken. 'Dat is voor de Syriërs een principiële kwestie. Ik

Iraakse diplomaten – bijvoorbeeld op doorreis op Schiphol – lastig te maken. Hij wilde tegenmaatregelen door reisbe-

ben ervan overtuigd dat dat het onderhandelingsproces zeer zal vereenvoudigen. En de veiligheid van Israël hangt

niet af van een paar honderd meter.'

Over de Arabische wereld kan hij uren met liefde spreken. Maar Duitsland is zijn nieuwe domicilie. De ingewikkelde, gemankeerde relatie met Duitsland vormt de inzet van het gesprek. Nederland en Duitsland hebben sinds de inval van 10 mei 1940 een ongemakkelijke relatie gehad. Natuurlijk het ging in economische, diplomatieke en politieke zin altijd voortreffelijk, maar tussen de beide volkeren ging het niet altijd even soepel.

Peter van Walsum - zijn voorganger - is

in de vijandigheid van Nederlanders tegenover Duitsers staat beschreven haalt zó de krant, zegt Van Dam. Minder aandacht is er voor een onderzoek als dat van Amsterdamse politicologen naar de houding van Nederlanders tegenover hun buurland. Het resultaat was 'verbluffend', zo vindt Van Dam: het bleek dat Nederlanders geen onderscheid maken in hun houding tegen Duitsers, Belgen, Fransen of Britten. Bovendien bleek dat de houding van Nederlanders tegenover Duitsers steeds meer los is komen te staan van de Tweede Wereldoorlog. Zoals een echte ambassadeur betaamt zet hij de lobby in en tovert nu een papiertje uit zijn tas met daarop naam (Frits Meyerink) en bron van het artikel (*Acta Politica*).

Ondanks het 'goede' nieuws van de Amsterdamse wetenschappers is hij vaak verbijsterd over alle vooroordelen over onze oosterburen. 'Vanuit Nederland gaan me iets te veel speldenprikjes richting Duitsland,' klaagt hij. 'Er is sprake van asymmetrie in de relatie.'

Wat gaat de ambassadeur de komende jaren in Duitsland doen? Het kost Koos van Dam opmerkelijk genoeg enige moeite om zijn persoonlijke missie op de nieuwe post te formuleren. Na enig nadenken is hij er dan toch uit. Hij wil Nederland in alle zestien Bundesländer verkopen. Het afgelopen jaar heeft hij daarom zoveel mogelijk deelstaten afgereisd. Van Beieren tot de stadstaat Bremen en van Neder-Saksen tot Thüringen. 'In zekere zin komt die verplaatsing van het politieke centrum naar Berlijn ons goed uit. We willen Nederland in heel Duitsland meer zichtbaar maken. Onze export naar de deelstaat Baden-Württemberg is even groot als die naar heel Spanje. En onze export naar Hessen vier keer zo groot.' Daarom bezocht hij de laatste tijd de ene na de andere minister-president van de diverse deelstaten. Nu hij zo'n beetje alle sleutelpersonen heeft gezien, constateert Van Dam dat Nederland de komende jaren op de Duitse markt veel concurrentie uit Tsjechië, Polen en Hongarije mag verwachten. 'We zullen er alles aan moeten doen om onze positie te behouden.'

Na ruim een jaar Berlijn is hem opgevallen dat Duitsers opmerkelijk positief

geworden, wijst Van Dam van de hand. 'Bertram ken ik als een cynicus. Als hij vindt dat we te aardig zijn, ben ik het daar absoluut niet mee eens.'

Werd Nederland in Bonn - door die kritische houding - vroeger serieuzer genomen? Duitsland, zo zeggen kenners, hoeft door die 'aardige' opstelling steeds minder rekening met Nederland te houden. Van Dam is het er niet mee eens. 'We zijn hier in Berlijn zeer gezien en hebben overal toegang.' Hij bestrijdt ook dat de Duitse politiek minder oog voor Nederland zou hebben nu de fysieke afstand tot het politieke machtscentrum zo veel groter is geworden. 'Bonn lag natuurlijk wel comfortabel dichtbij. Het was een groot dorp, leuk elegant stadje. We hoefden als Nederlanders niet ver te reizen om in het politieke centrum te zijn.' Op het ogenblik dragen met name de goede persoonlijke verhouding tussen minister van Buitenlandse Zaken Van Aartsen en zijn Duitse collega Fischer bij aan die verhouding. Bovendien blijft de grote persoonlijke betrokkenheid van staatssecretaris Dick Benschop bij de Bondsrepubliek in Berlijn niet onopgemerkt.

De Europese eenwording is de verhoudingen tussen de EU-lidstaten aan het omgooien. We zullen de komende jaren in politiek opzicht volgens Van Dam met een 'assertiever' Duitsland rekening moeten houden. 'Ik voorspel dat Duitsland zich sterker zal manifesteren in zijn Europese politiek. Na de Tweede Wereldoorlog heeft het land het nationalisme erg ver van zich afgeduwd. Maar Duitsland is een partner in Europa geworden. Op de Balkan is de Bondsrepubliek een volwaardige kracht. Samen met onze eigen militairen zetten Duitsers zich in voor westerse waarden van vrijheid en democratie.'

De gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog blijven de achilleshiel bij het voeren van een buitenlandse politiek van de Bondsrepubliek. Het land kent letterlijk zijn grenzen. Toch merkt Van Dam dat Duitsland en de Duitsers - in tegenstelling tot de Oostenrijkers - al jaren intensief bezig zijn met het verwerken van het verleden. 'De Tweede Wereldoorlog leeft hier dagelijks.' Koos van Dam denkt dat het tijd is dat ook Nederland

Ambassadeur Nicolaos van Dam voor de
Brandenburger Tor in Berlijn

de man die de toon heeft gezet als het gaat om de nieuwe verhouding tussen Nederland en de Bondsrepubliek. Het leek er soms op dat de toenmalige Nederlandse ambassadeur in Duitsland het als zijn taak zag Nederlanders over Duitsland op te voeden. Van Walsum was niet uit het publieke debat weg te slaan als het over Duitsland ging. Hij wilde dat Nederlanders zich *deutschfreundlicher* zouden opstellen – een houding en gedachte waar Van Dam zich tijdens ons gesprek van harte bij aansluit. Hij vindt net als zijn voorganger dat 'het negatieve over Duitsland te lang heeft overheerst'.

Ieder wetenschappelijk onderzoek waar-

Na ruim een jaar Berlijn is hem opgeval-
len dat Duitsers opmerkelijk positief
over Nederland zijn. 'Het minderheden-
beleid, het drugsbeleid. Veel zaken waar
ze vroeger vraagtekens bij zetten, beoor-
delen ze nu anders.'

Maar de speciale aandacht voor Neder-
land (van Frau Antje tot Rudi Carrell)
loopt wat terug. Van Dam wijst er fijn-
tjes op dat Duitsland inmiddels *nege*
buurlanden heeft. Het herenigde Duits-
land schuift meer naar het oosten op.
'Vroeger zat Berlijn letterlijk in de mar-
ge. Nu is de stad ook geografisch mid-
delpunt van het nieuwe Duitsland in
Europa aan het worden.'

De Nederlandse publieke opinie nam
vaak een kritische houding aan te-
gen haar grote buurman. Sommige
Duitsers raakten daardoor geïrriteerd
(Kohl) anderen hadden openlijke waer-
dering voor die rol (zoals oud-president
van Weizsäcker). De kritische rol van
Nederland had als voedingsbodem de
Tweede Wereldoorlog, maar ging die-
per. Soms was die houding ietwat onge-
nuanceerd (kaartenactie 'Ik ben boos'
naar aanleiding van het in brand steken
van asielzoekerscentra). De kritiek van
de Duitse denker Christoph Bertram dat
Nederlandse politici en intellectuelen de
laatste jaren wel erg *deutschfreundlich* zijn

leeft hier dagelijks.' Koos van Dam
denkt dat het tijd is dat ook Nederland
en Duitsland nader tot elkaar komen bij
het verwerken van het oorlogsleed. Op 4
mei zouden Duitsers in de toekomst
mee kunnen gaan doen aan de officiële
dodenherdenking. 'Waarom eigenlijk
niet? De vorige bevelhebber van het
Duits-Nederlandse legerkorps, generaal
Oltmans, heeft de 4-meisherdenking en
later de 5-meiviering al eens bijge-
woond.'

Bondskanselier Schröder en minister
Fischer zijn wat Koos van Dam betreft
'welkom bij de volgende 4-meisherden-
king'.

'Ik ben daar een voorstander van. Wat
is daarop tegen? Als zij als vertegen-
woordigers van de nieuwe generatie
willen komen, moet dat kunnen. Het
zou een beetje vreemd zijn, als we
Schröder en Fischer niet op 4 mei op de
Dam zouden willen ontvangen.' Van
Dam wordt voor het eerst een tikje
emotioneel: 'De krachten in Duitsland
die de oorlog als verfoeilijk verwerpen
zijn net zo sterk als bij ons. Ik zou het
echt toejuichen als de nieuwe generatie
Duitsers met ons wil herdenken om zo
hun afkeer te tonen van wat in de oor-
log is gebeurd. We leven in een nieuw
tijdperk, met een nieuwe generatie en
nieuwe mensen.'